

Sjónarmið

Stuðlið vinnuni fyri at fáa fleiri í arbeiði

– Løgið at tað skal vera so, at tað skal loysa seg betur at nýta umleið 400 milliónir til at halda arbeiðsfúsnum fólki burtur frá arbeiði, heldur enn at lata ein part í studningi til eitthvørt vinnuligt tiltak. Tað segði Jógvan A. Johannesen millum annað í røðu síni í samband við uppskotið um broytingar í ALS. Javnaðartingmaðurin segði millum annað:

Tað er av sonnum lítið hugaligt at viðgera eitt mál sum hetta, har tað skal vera neyðugt at pjossa um eina lóg, sum hevur til endamáls at halda ta ringastu neyðina frá durinum hjá 5. hvørjum arbeiðsfórum fýrðing.

Men tíverri er tað so. – Tað er tíverri ein syndarligur veruleiki.

Nei, tá hevði tað verið ólíka hugaligari at viðgjørt lógir, sum høvdu til endamáls at fingið tómar hendur aftur til arbeiðis.

Og tað er stórmerkiligt, at tað skal vera so stutt í hesum landi, at tað skal loysa seg betur at nýta o.u. 400 mió. kr. til at halda arbeiðsfúsnum fólki burtur frá móguleikanum ella móguleikum at fara til arbeiðis; tí, at tað er sostatt at hugburðurin er soleiðis, at tað lónar seg betur at gjalda 100% í studningi, har einki liggur eftir í samfelagnum, enn t.d. at lata ein part í studningi til eitthvørt vinnuligt tiltak, har tað so av illum sæst eitt sindur aftur, um ikki annað, gleðina í hesum at

hava nakað at gera – gleðina at sleppa til arbeiðis!

Nú veit eg væl, at tað ikki hevði verið móguligt at nýtt allar hesar 400 mió. á handan hátt.

Tí, tað er helst ikki móguligt at basa arbeiðsloysinum heilt.

Eg kann í hesum sambandi nevna, at arbeiðsloysi er í øllum londum uttan um okkum.

Men, tað sum eg havi roynt at vísa á kundi kanska verið ein móguleiki – um so var at allar góðar kreftir arbeiddu við – at hildið arbeiðsloysinum niðri á tí støði, sum roknað var við tá ið arbeiðsloysistýrtingin kom undan kavi – nevniliga einum 6%.

Og, hóast eg veit, at tað eru ikki allar góðar kreftir, sum í dag troysta sær at virka til gagns fyri land og tjóð – tí hann ella hon, sum roynir, alt í einum verður lagdur undir illgitingar og tað, sum verri er, av tí fólkaslagnum, sum Janus skald við formansins loyvi, kallar fyri ravnaslag.

Jú, tíverri ílgresid hev-

ur góðar umstøður, og trívist væl í Føroyum í hesum døgum – helst munandi betri enn tá ið Janus skald tók soleiðis til orða.

Men, eg kann heldur ikki lata vera við at hugsa um, hvussu støðan í roynd og veru hevði verið hjá teimum feløgum ella teimum einstaklingum úr somu feløgum, sum við hond og fót striddust ímóti at gjalda til arbeiðsloysistýrtingina útrá teirri hugsan, at tey ikki komu at fáa brúk fyri henni.

Sum kunnugt kom henda skipanin í gildi, meðan javnaðar-fólka-flokslandsstýrið enn var til.

Og tað skal sigast fólkaflokkinum til rós, at hóast hann hevði ligið tvørtur í hesum eins og so mongum øðrum sosialum málum, so var hann endiliga gingin í seg sjálfvan og var við til at seta arbeiðsloysistýrtingina í gongd.

Men, eg gjørdi táverandi greipuni fullkomiliga greitt, at eg undir ongum umstøðum fór at atkvøða fyri hesari skipan uttan so, at tað gjørdist ein solidarisk skipan – og so varð.

Í hesum, sum nú fylgjur, eru nógvar broytingar. Ein høvuðsbroytingin er tann, at skipanin, sum var ætlað at hvíla í sær sjálvari, nú er komin á fíggarlóginu við 50 mió. kr.

Hetta er neyðugt, tí arbeiðsloysið er vorðið so ovurhonds stórt og tí saman við teimum broytingum, sum eru neyðugar, hevur sprongt allar karmar.

Ein broytingin er tann, at hitt sonevnda rullandi útgjaldið verður tikið av og vit fáa eitt óbroytt útgjald í try á.

Eg ætlið mær ikki at viðgera grein fyri grein, men bert boða frá, at eg taki undir við broytingunum orsakað av teirri støðu, sum tey arbeiðsleysu eru í. Men, eg vil sanniliga vóna, at vit sum fráboðað frá eina betri, sunnari og ikki minst gagnligari skipan í 1995. Eg vil vóna, at trýstið á arbeiðsloysisskipanina minkar sum frálidur, tí vit fáa fleiri arbeiðsfúsar hendur í arbeiði.

Eg veit, at tað er nógvar trupulleikar á vegnum, ikki minst monopol-bankin sum allir føroyingar eiga, tí hann er endurreistur av øllum; eisini teimum, sm nú eru arbeiðsleysu ella eru rýmd av landinum.

Tað var helst ikki ætlanin at Føroya Banki, sum er ogn Føroya fólks, skuldi virka sum ein avhøvdingarmaskina, men heldur ein stuðul øllum í hesum landi at gagni.

Tí vóni eg, at tað fer at bera til at venda tí margháttliga gongd, sum hevur verið seinastu tíðina.

Tí kunnu vit kanska siga, at fyrsti partur er lokin.

Nú leingist okkum eftir øðrum parti, tí í øllum førum er arbeiðsloysistýrtingin einans ein neyðloysn. Føroyar kunnu, sum tinginum kunnugt, ikki liva av arbeiðsloysi.

rokna seg fram til eina móguleiga tilfeingisrentu fyri toskastovnin á landgrunninum, t.v.s. hvussu nóg stovnurin hevði kastað av sær um fiskiveiðan var optimalt skipað.

Spurningurin um hvar tilfeingisgjald verður lagt, hevur minni týðning í hesi atløgu. Í prinsippinum ger tað tað sama, um gjaldið verður lagt á veiðuorku, avreiðingarvirði, kvoturann/kvoturættindi, veiðuloyvi ella sum eitt slag av MVG í sambandi við sølu av kvoturættindum.

Tilfeingisgjald og stovnsrøkt

Tilfeingisgjald er ikki bert enn ein roynd hjá einum tómun og skuldabundnum landskassa at skaffa sær pengar. Tilfeingisgjald er eisini eitt amboð sum kann nýtast í stovnsrøktini.

Fiskiveiðureguleringar eru í hesum høpi ein

roynd at maksimera tilfeingisrentuna, t.v.s. at fáa fiskastovnvannar at geva so stórt samfelagsbúskaparlígt avlop sum gjørligt. Tann grundleggjandi hugsanin er, at tá fiskiveiðan gevur tilfeingisrentu, loysir tað seg hjá tí vinnurekandi at økja um veiðuorkuna. Tá ongar avmarkingar eru fyri hvussu nóg og hvør sleppur at fiska, veksur veiðuorkan, inntil vit fáa eina javnvág, har flotin akkurát ber seg. Tað vils iga er fóru fyri at lóna manningina, at forrenna fløguna og geva eitt avlop til skipaigaran. Men í einum slíkum føri gevur fiskiskapurin onga tilfeingisrentu.

Tilfeingisgjald kemur undir tann partin av fiskiveiðureguleringum, vit vanliga kalla búskaparlígar reguleringar. Hin høvuðsbólkurin eru tær biologisku og teknisku. Studningur er eitt dømi um búskaparlígt stýring-amboð, sum eitt nú vit brúktu í 1980-árunum við

sera vánaligum úrsliti. Eins og flestu lond ásannaðu vit tó, at ótalmáður studningur – serliga pris- og rakstrarstudningur – hevur óhepnar langtíðaravleiðingar fyri lønsemi og kappingarføri hjá vinnuni. Grunnarnir verða yvirskipaðir, og hetta førir í aðru atløgu til ovveidu. Somuleiðis virkaði studningurin sum ein kodd hjá vinnuni.

Avgjöld virka í búskaparlígu høpi júst øvugt sum studningar. Endamálið við avgjöldum er at forða fyri, at flotin veksur seg stóri enn tað, grunnarnir og fiskastovnar kunnu bera. Mær vitandi er tað kortini eingin fiskivinnutjóð, sum í dag brúkar avgjald sum beinleiðis amboð í stovnsrøktini.

Tilfeingisgjald í Føroyum

Tilfeingisgjald er ikki heilt ókent fyribrigdi í Føroyum:

* Ráfiskagrunnurin – soleiðis sum hann virkaði

tey fyrstu árin – var lutvist ein skipan við tilfeingisgjaldi. Summi fiskasløg betaltu inn í grunnin, eitt nú toskur. Hetta tilfeingisavgjald varð síðani brúkt sum prísiskoyti til tey bilgju fiskasløgini (upsa, kongafisk v.m.).

* Í protokollatinum til avtaluna við danir 12. okt. 1993 hevur landsstýrið bundið seg til at overveje at opnað e provenu í forbindelse med fangstkvoter.

* Sambært lógini um vinnuligan fiskiskap, so hevur landsstýrið heimild at áseta avgjald fyri kvoturættindi fyri hvørt fiskiár sær. Tá avgjaldsupphæddin verður ásett, skal mesti dentur leggjast á tilfeingisrentuna (§ 14).

Og nú mælir ráðgevari nevndin so til, at karmarnir longu nú verða lagdir fyri eina skipan við tilfeingisgjaldi.

Búskaparlígu fyritreyt-irnar fyri at seta eina

skipan við tilfeingisgjaldi í verk í Føroyum eru ikki til staðar í løtuni og verða tað neyvan í bræði. Í einum landi við kanska heimsins hægsta skattatrysti og har høvuðsvinnan liggur í andaleypi, er ikki grundarlag fyri eini slíkari skipan. Tað er eingin tilfeingisrenta at bera eini slíkari skipan. Kortini er tað umráðandi at vit longu nú gera okkum greitt, hvat málið snýr seg um og viðgera spurningin, aðrenn onnur gera tað fyri okkum. Ráðgevandi nevndin hevur tikið málið upp, og tað er ikki óhugsandi, at ein slík skipan verður havd á lofti í samráðingunum í Keymannahavn.

Eg haldi tí, at um málið kemur fyri nú, so eiga vit at boða døgum frá, at vit binda okkum til, at seta eina skipan við tilfeingisgjaldi í verk, tá fyritreyt-irnar eru til staðar. T.d. eftir tað áramál, sum Bygnaðamevndin heldur tað tekur stovnunum at koma fyri seg. Og tá skal

ein nevnd, mannað við føroyingum, evna til eina slíka skipan. Skipanin eigur sjálvandi at vera ein partur av eini stóri búskapar- og fiskivinnupolitiskari heild.

Størsti samfelags-trupulleikin í dag er vantandi arbeiðspláss, og alt bendir á, at móguleikarnir fyri munandi fleiri arbeiðsplássum í fiskivinnuni á sjógv og landi eru sera avmarkaðir, eisini tá vinnan einaferð fótur sær aftur. Tað er her eitt móguligt tilfeingisgjald kemur inn í myndina. Tá fiskiskapurin aftur fer at geva tilfeingisrentu, er tað samfelagsbúskaparlíga umráðandi, at hon kemur samfelagum til góðar. Tilfeingisgjaldið kann t.d. brúkast til vør- og marknaðarmening, og harvið uppá longri sikt geva vinnuni stóri avlop, ella at skapa aðrari, alternativari vinnu fortreytir.

Jens Helgi Toftum